

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан природничо-географічного факультету

Г.Я.Касьяненко
« 30 » серпня 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Методика краєзнавчо-туристичної роботи

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

освітньо-професійна програма: Географія

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною комісією природничо-географічного факультету

« 30 » серпня 2019 р.

Голова
(Міронєць Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Корнус Олеся Григорівна кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії
Протокол № 1 від “ 29 ” серпня 2019 року.

Завідувач кафедри

Корнус О.Г., канд. геогр. наук, доцент

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 5	бакалавр	Вибіркова	
		Рік підготовки:	
4-й		-й	
Семестр			
7-й		-й	
Лекції			
34 год.		год.	
Практичні, семінарські			
34 год.		год.	
Лабораторні			
год.		год.	
Самостійна робота			
80 год.		год.	
Консультації:			
2 год.	год.		
Вид контролю: залік			
Загальна кількість годин – 150			

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Ознайомлення майбутніх бакалаврів з теоретичними та практичними засадами організації краєзнаво-туристичної роботи, видами та формами її роботи, можливостями застосування позакласних форм роботи для підвищення ефективності освітнього процесу та рівня засвоєння знань із географії.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- передумови формування краєзнаво-туристичної діяльності на теренах України;
- основні види і організаційні форми краєзнаво-туристичної роботи, особливості підготовки та проведення краєзнаво-туристичних подорожей та екскурсій;
- класифікацію екскурсій за тематикою, віковими особливостями екскурсантів, територією проведення;
- методичні засади проведення туристичних змагань, зльотів тощо;
- правила безпеки учасників туристських походів та подорожей;
- основні правила орієнтування на місцевості, порядок роботи з картою і компасом при орієнтуванні на місцевості.

вміти:

- формувати пізнавальний інтерес, методи його стимулювання в різних вікових категорій дітей;
- планувати роботу гуртків;
- організовувати тематичні виставки, туристично-краєзнавчі вечори, географічні тижні тощо;
- організовувати дослідження суспільно-економічних об'єктів краю.
- організовувати лекції, вечори, свята на базі шкільного краєзнавчого музею.

2. Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з методики кразнавчо-туристичної роботи; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі результати, що впливають з наявних даних. На основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструє гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним методикою кразнавчо-туристичної роботи.
82-89	твердо знає програмний матеріал методики кразнавчо-туристичної роботи, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал методики кразнавчо-туристичної роботи, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозмінених, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здійснює перенесення дій.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом методики кразнавчо-туристичної роботи; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має загальне уявлення про навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль												Разом	Сума
РОЗДІЛ 1													
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	60	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		
Контроль самостійної роботи													
3	3	4	2	3	5	5	2	5	3	2	3	40	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	
60 - 63	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

3. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: залік, контрольні роботи (тести), реферати, проект-презентації.

Оцінювання знань, навичок студентів враховує всі види занять, які передбачені програмою навчальної дисципліни.

Перевірка і оцінювання знань студентів проводиться в таких формах: оцінювання роботи студента на практичних заняттях; проведення проміжного контролю (опитування або письмове завдання); проведення підсумкового контролю (письмове завдання).

Загальна оцінка з дисципліни складається з поточних оцінок, які студент отримує під час практичних занять, виконання завдань для самостійної роботи, письмових завдань проміжного та підсумкового контролю.

Поточне оцінювання знань студентів здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Об'єктами поточного контролю є: активність і результативність роботи студента з вивчення програмового матеріалу дисципліни; підготовка до практичних занять.

Оцінювання знань студентів на практичних заняттях проводиться за такими критеріями: розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблеми, що розглядається; ступінь засвоєння матеріалу навчальної дисципліни; ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються; уміння поєднувати теорію з практикою при розгляді практичних ситуацій, розв'язання задач, проведені розрахунків при виконанні індивідуальних завдань і завдань, що винесені на розгляд в аудиторії; логіка, структура, стиль викладу матеріалу при виступах в аудиторії, вміння обґрунтувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації і робити висновки.

При оцінюванні підготовки студента приділяють увагу не тільки якості їх виконання, але і своєчасності задачі виконання завдань викладачеві (відповідно до графіка навчального процесу).

Контроль за змістовими розділами здійснюється за такими складовими, як: знання матеріалу лекції, виконання практичних завдань та самостійної роботи студента. Контроль за розділами проводиться після того, як розглянуто увесь теоретичний матеріал й виконано

практичні завдання в межах кожного розділу. Проміжний контроль рівня знань передбачає виявлення опануванням студентом матеріалу розділу і вміння застосувати його для вирішення практичних завдань.

4. Програма навчальної дисципліни

4.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ I. Теоретичні засади методики краєзнавчо-туристичної роботи.

Тема 1. Туристично-краєзнавча робота як форма навчально-виховної діяльності.

Предмет і завдання курсу, його зв'язок з іншими науками. Суть, значення та функції краєзнавчо-туристичної роботи. Місце краєзнавчо-туристичної роботи в системі шкільної освіти. Функції, завдання та напрямки позакласної роботи: туристично-краєзнавчий; країнознавчий; економічний; екологічний; естетичний. Інноваційні педагогічні технології в краєзнавчо-туристичній роботі.

Тема 2. Коротка історія краєзнавчих досліджень. Формування уявлень про краєзнавчо-туристичну роботу як форму географічної освіти та виховання особистості: за античних часів; у Київській Русі; у Російській імперії; в СРСР; у сучасній незалежній Україні. Біографічний підхід у вивченні досвіду краєзнавчо-туристичної роботи: внесок провідних педагогів, науковців та методистів у розвиток позакласних форм навчально-виховної роботи.

Тема 3. Форми, методи та принципи краєзнавчо-туристичної роботи. Загальнолюдські принципи освіти та виховання в позаурочний час. Дидактичні принципи. Роль краєзнавчого принципу. Форми позакласної роботи: індивідуальні, групові й колективні; періодичні та епізодичні; стаціонарні й нестаціонарні. Методи краєзнавчо-туристичної роботи.

Тема 4. Вікові особливості учнів і туристично-краєзнавча робота. Етапи формування особистості та фізіологія розвитку дитини. Особливості молодшого, середнього та старшого шкільного віку. Формування пізнавального інтересу, методи його стимулювання в різних вікових категоріях дітей. Методи співпраці з «важкими» дітьми. Соціальна адаптація дітей у процесі позакласного виховання.

Тема 5. Планування й облік роботи гуртків. Гурток як ефективний засіб формування комплексу знань за певною тематикою. Планування та облік гуртків. Розробка тематичного та календарного планів роботи гуртків. Тематика і методика проведення занять у гуртках.

Тема 6. Організація роботи географічного товариства. Географічне товариство як форма зв'язку шкільної географії з «великою» наукою. Особливості створення та керування шкільним географічним товариством. Секції з географії та географічні клуби.

Тема 7. Навчальна стежка. Види стежок – комплексні й тематичні. Етапи створення та облаштування навчальної стежки. Документація й правове узгодження організаційних питань створення стежки. Облаштування майданчиків для спостереження та рекреаційних зон. Просвітницька та виховна робота на стежці.

Тема 8. Організація шкільного краєзнавчого музею. Музей як провідна форма позакласної роботи. Види музеїв. Положення про створення музею при шкільному закладі. Методичні засади організації та функціонування шкільного краєзнавчого музею. Фондова й експозиційна робота. Організація лекцій, вечорів, свят на базі шкільного краєзнавчого музею. Шкільний кабінет із географії як прототип шкільного музею. Застосування ігрових прийомів у туристично-краєзнавчій роботі. Рольові, туристичні, спортивні ігри, спортивне орієнтування, змагання з техніки туризму, конкурси та вікторини з різних галузей географічного знання.

Тема 9. Місце екскурсій в організації туристично-краєзнавчої роботи. Класифікація екскурсій за тематикою, віковими особливостями екскурсантів, територією проведення тощо. Методика проведення та завдання.

Тема 10. Експедиція як форма туристично-краєзнавчої роботи. Методичні засади організації експедицій. Методика планування експедиції з дослідження пам'яток природи, історії та культури району. Організація досліджень суспільно-економічних об'єктів краю.

Тема 11. Похід як форма туристично-краєзнавчої роботи. Етапи організації та проведення походу. Розробка маршруту, комплектація матеріального забезпечення, обладнання, розробка меню. Методи польових досліджень у поході.

Тема 12. Організація масових туристичних заходів. Методичні засади проведення туристичних змагань, зльотів тощо. Поняття зльоту, туристичного свята, тематичного вечора. Організація тематичних виставок, туристично-краєзнавчих вечорів, географічних тижнів тощо.

4.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р
РОЗДІЛ I. Теоретичні засади методики краєзнавчо-туристичної роботи						
Тема 1. Туристично-краєзнавча робота як форма навчально-виховної діяльності	8	2	2	-	-	4
Тема 2. Коротка історія краєзнавчих досліджень	6	2	2	-	-	2
Тема 3. Форми, методи та принципи краєзнавчо-туристичної роботи	16	4	4	-	-	8
Тема 4. Вікові особливості учнів і туристично-краєзнавча робота	10	2	2	-	-	6
Тема 5. Планування й облік роботи гуртків	6	2	2	-	-	2
Тема 6. Організація роботи географічного товариства	10	2	2	-	-	6
Тема 7. Навчальна стежка	8	2	2	-	-	4
Тема 8. Організація шкільного краєзнавчого музею	14	2	2	-	-	10
Тема 9. Місце екскурсій в організації туристично-краєзнавчої роботи	18	4	4	-	-	10
Тема 10. Експедиція як форма туристично-краєзнавчої роботи	16	4	4	-	-	8
Тема 11. Похід як форма туристично-краєзнавчої роботи	20	4	4	-	2	10
Тема 12. Організація масових туристичних заходів	18	4	4	-	-	10
Усього годин	150	34	34	-	2	80

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Основні завдання краєзнавчо-туристичної роботи з учнівською та студентською молоддю на сучасному етапі	2
2.	Періодизація національного краєзнавства	2
3.	Особливості організації та проведення походів із різних видів туризму	2
4.	Теоретична та практична підготовка туристичної групи.	4
5.	Підготовка до туристсько-краєзнавчої подорожі. Організація роботи керівника та учасників подорожі.	2
6.	Планування маршруту походу.	2
7.	Організація і методика проведення краєзнавчих екскурсій	4

8.	Основні принципи організації та діяльності музею. Комплектування фондів. Фондова робота.	2
9.	Підготовка й проведення екскурсій у шкільному музеї	6
10.	Організація краєзнавчих вечорів в школі	2
11.	Проведення краєзнавчих конференцій	2
12.	Краєзнавчі вікторини та ігри	2
13.	Краєзнавчий гурток в школі	2
	Всього	34

Теми лабораторних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

5. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Браславська О.В., Рожі І.Г. Краєзнавчо-туристична робота в системі освіти // Мат-ли Всеукр. наук. конференції «Треті Сумські наукові географічні читання (12-14 жовтня 2018 р.)», 2018. С. 17-19.
https://pgf.sspu.edu.ua/images/2020/geografichni_chitannya_2018_2a6b4.pdf
2. Вертель В.В. Геологічні екскурсії як ефективний засіб розвитку пізнавальної компетентності вихованців закладу позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого спрямування // Наукові записки СумДПУ імені А.С.Макаренка. Географічні науки. 2019. Випуск 10. С. 137-147. http://scinotesgeo.at.ua/Volume_10/Vertel.pdf
3. Корнус А.О., Корнус О.Г., Сюткін С.І. Виробничий туризм у Сумській області: передумови та перспективи розвитку // «Сучасні процеси трансформації у бізнесі та виробництві: теорія, методологія, практика»: колективна монографія / Нац. металург. академія України; за ред. Л.М. Савчук, Л.М. Бандоріної. Дніпро: Журфонд, 2019. Розділ 4. С. 401-434. <https://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/1827>
4. Кравець Н. В. Краєзнавча робота в контексті навчально-виховної діяльності сучасного закладу освіти : методичний посібник. Дубно, 2016. 156 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 37 <https://vseosvita.ua/library/turistsko-kraeznavca-robota-v-kontekstidialnostisucasnogo-zakladu-osviti-1938.html>
5. Поліщук В. В. Туристсько-краєзнавча діяльність дітей в навчальних закладах освіти // Географія. 2017. № 5-6 (321-322). С. 10-14.
<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/24234/1/Polischuk.pdf>
6. Попович Г.Л. Методика формування краєзнавчо-туристичних знань у майбутніх учителів географії. Дис. на здобуття наукового ступеня канд.пед.наук за спеціальністю: 13.00.02 – теорія і методика навчання (географія). Полтава, 2015.
<http://undip.org.ua/files/disertac/%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%9F%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf>
7. Юрченко А. Особливості туристсько-краєзнавчої роботи у дитячих організаціях: комплексний підхід // Збірник наукових праць національної академії державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні наук. № 1(16) 2019. С. 420-432.
http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/7470/2/%D0%97%D0%B1%D0%B8%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%9F%D0%B5%D0%B4_1_16%20-%202.pdf

Додаткові:

1. Брижак Н.Ю. "Краєзнавча та туристична робота". Курс лекцій для студентів педагогічного факультету, які навчаються на спеціальності "Початкова освіта": Мукачево: МДУ, 2012. 116 с. <http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/268/1/kraezn%20rob.pdf>
2. Зеленська, Л.І., Троценко О.В. Практикум із туристично-краєзнавчої роботи з географії. Д.: РВВ ДНУ, 2012. 80 с.

http://repository.dnu.dp.ua:1100/upload/a72b71be973bb0d854d83353ac0bbde7Trotsenko_Zelenkaya_Metodichka_0.pdf

3. Олішевська Ю.А. Туристсько-краєзнавча діяльність і моніторинг географічного середовища: навчально-методичний комплекс. К., 2013. 50 с
http://geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/Olichevska_NMK.pdf
4. Тімець О.В. Підготовка майбутніх учителів географії і біології до краєзнавчо-туристської роботи з учнями. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2001.
https://tourlib.net/aref_tourism/timec.htm
5. Шоробура І.М. Туристсько-краєзнавча робота у сучасній школі: виклики сьогодення // Педагогічний дискурс, випуск 11, 2012. <https://core.ac.uk/download/pdf/270081096.pdf>

Інформаційні ресурси

1. Освітній портал // www.osvita.ua
2. Навчальні програми для гуртків туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти, (від 04.07.2013р №1 / 11 - 10903) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrjuntur.org.ua/nasha-bbloteka/programi-gurtkv>.

6. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Зеленська, Л.І. Практикум із туристично-краєзнавчої роботи з географії / Л.І. Зеленська, О.В. Троценко. Д.: РВВ ДНУ, 2012 80 с.
2. Статті в методичних журналах “Географія і основи економіки в школі”, “Рідна школа”, газета “Краєзнавство. Географія. Туризм”.
3. Мультимедійне обладнання (ноутбук, проектор).